

tartom így: *bakkancs* (bakancs h.) *csúszik* (csuszik h.) *demokrácia* (demokracia h.) *elegancia* (elegancia h.) *epigramma* (epigramm h., bár a *programm*, *telegramm* stb. analógiája ellene mond is) *eposz* (a Szász Károlyos éposz h.), *hattyú* (hattyu h.) *kadencia* (káden-
cia h.) *Kaukázus* (Kaukaszus h.)

A füzetet bátran ajánljuk minden érdeklődőnek. S ki nem érdek-
lődnék ily fontos tárgy iránt?

Dr. Kiss Ernő.

Nagy-Magyarország.

A magyar történet jövő századai. Irta *Hoitsy Pál*.

E tanulmány soraiban egy alapos tudós alanyi érzései lobog-
nak higgadt és nyugodt meggyőződés formájában. Magyarország
múltjának és földének vizsgálata azt az utopiát ébreszti Hoitsyban,
hogy a jövőendő századok munkája egy Nagy-Magyarország meg-
alkotásában fog izzadni. A ki népszerű, dísztelen és szerény öltözötű
gondolatai között egy kis időt töltött, méltán kérdezheti, vajjon mit
alkotott és mi végre alkotta? Történelmi tanulmány-e, szocialis és
politikai röpiratot-e, vagy pedig tudományos képpel komolykodó
rajzot rejtelmes vizióról? Kutatások eredményéről számolt-e be, vagy
csak kutatásokat végzett, hogy indokoltá tegyen bizonyos törek-
véseket?

Hoitsy ösztövére füzete tanulmány is, röpirat is, regény is.
Nemesak eredményeket számol el, a miket megfigyelési eredmé-
nyeztek, hanem cizélokak is tűz ki, melyeket a jövőendő mérlegelése
követel. Tudja, hogy nem istentelenség az, ha valamely leszűrt
történet filozófiai alapelv alá helyezzük a historia adatait és jól
tudja, hogy az események pozitív elhelyezése nem gyümölcsöző
történetírás: új szempontokat keres és új világítást vet a történelmi
adatokra. Azt tartja, hogy a történelmet nem lehet csak az egyéni
akarat eredményének rajzolni, bizonyos magasabb erőket is kell
nyilvánulásában keresni. Azért a geológiát hívja segítségül. A nép
és föld tulajdonságainak megállapításával, bizonyos reális feltevések
alkalmazásával pedig lehetségesnek gondolja, hogy a történeti cse-
lekvés jövőendőjéről is fogalmat alkossunk. És mindezzel kettős célt
akar elérni. Újat mond régi adatokból és magas törekvés után
hajszolja a magyar cselekvést. Mindkettő olyan, hogy megérdemli
a fáradságot és kiérdemli a rokonszenvet. Történetírásunk olykor
rászorúl a figyelmeztetésre, hogy ne csak események után kutasson,
hanem keresse összefüggésükben a felsőbb erők munkáját is. Necsak
száraz raktározásban találja örömét, hanem szívjon fel eleven aspi-
rációkat is. A köteles tárgyilagosság ne legyen olyan fék, melyek a
szellem emelkedéseit lenyűgözik hanem olyan forma, melyben ala-

nyiségunkat elbujtatjuk. Mert van-e történeti mű, mely a szerző lelkéből mit sem árúlna el, ha még a legpozitívabb szárazsággal íródott is? A mi embertől ered, emberi. Az emberi lélek sugarai minden emberin csillognak, mert lélek nélkül nincsen semmi emberi. Nem lehet tehát rosszalnunk, hogy Hoitsy több alanyiságot s utópiát olvasztott történeti és politikai elmélkedéseibe, mint a mennyit azoknál találunk, kik az alanyiség kiküszöbölését lehetségesnek tartják. Még kevésbé lehet elítélni végső ezéjét. Bizonyos dolog, hogy fejtegetései jókora részét nem lehet elfogadni és hogy a Nagy-Magyarország után való törekvés keményebb dió, mint a minőt meg tudunk ropogtatni. Ámde a tudományosan indokolt, érvekkel támogatott álmok üdítőek a tudományra és politikára nézve. A tudományt az egyéniség, a művészet, a magasabb kontemplációk óhajlására sarkalják. A nemzeti öntudatot és a politikai készséget megsokszorozzák. Népek, melyekben szárnyas törekvések erősödtek meg, hihetetlen erőt halmoztak fel, óriási erőfeszítéseket tettek. És sokszor úgy történt, hogy a mi utópiának látszott, tulajdonképen nem is volt utopia.

Hoitsy a múlt tanulmányából arra az eredményre jut, hogy Magyarország területén nehezebb volt államot alapítani, mint másutt. Csak akkor volt némi állandósága az itt alakult birodalomnak, ha egyetlen nemzet uralkodott az egész területen; ez a nemzet pedig döntő beolyással bírt Európa sorsára s midőn a mai Magyarország területe más birodalomnak része volt, annak súlypontja ide esett. És e területet egy nemzet sem bírhatta békében. Ha gyöngye volt, mások támadták, ha erős volt, ő neki kellett támadó háborúkat viselni. A föld geológiai természetéből, főleg vízmedenczéiből azt következteti, hogy Magyarország természetes terjeszkedésének területét a Duna vízmelléke szabja meg. Hoitsy szerint a magyarság jövő feladatát az képezi, hogy Szerbiát, Bulgáriát és Romániát meghódítsa, az uralkodóházat pedig, hogy székhelyét Budára tegye. Majd szabatos választ ad arra az ellenvetésre, hogy miért nem következett be eddig, a minek már be kell következnie, és vajjon lényeges akadályok (az örök béke, szocializmus, szlávság) nem vágthatják be Nagy-Magyarország megvalósulásának útját? Sorra veszi e nagy feladathoz szükséges morális és értelmi tehetségeket, az anyagi erőt, valamint a népesség számát s valamennyit a kellő mértékben meg is találja a magyarban. Ez erőknél egy része csak lappangó képességek alakjában van meg, melyeket előbb ki kell fejleszteni. S summa summarum arra a végső meggyőződésre jut, hogy a kép, a mit a jövőről vázolt, meg fog valósúlni. „Ezzel kijelöltük a természetes irányt, mely felé a magyar nemzet jövő fejlődése haladni fog. Ezt az irányt halandó ember meg nem változtathatja. De a feléje tartó haladást akadályozhatja ideig-óráig és elő is segítheti. Megjelöltük a legközvetlenebb reformokat és teendő-

ket, melyeket előre látó kormányférfiaknak meg kell oldaniok, ha a magyarság természetes fejlődését elő akarják segíteni. Mindent egybefoglalva, úgy áll tehát a dolog, hogy a magyarság nemzeti küzdelmeinek a Balkán lesz a jövődöbeli színhelye. S nem állapodhatik meg a küzdelem addig, míg a Balkán nevezetesebb tartományai nem fogják Magyarországnak kiegészítő részét képezni. De meg fog szünni, a további hódítás, mihelyt elérte a vízválasztó határokat“. Csak az esetben, ha olyan faktor jelenik meg a történet folyamában, a minő a törökség volt, akadhat meg a magyarság természetes fejlődése, illetve fennmaradása, végzi be Hoitsy tanulságos fejtegetéseit. Ha nem, úgy „szembe fog állhatni minden viharral és veszedelemmel. Hódítani nem fog többé. A békének, az állandóságnak és haladásnak lesz leghatalmasabb biztosítóka és bástyája Európa keletén. És ha a jövődö nemzedékekben meg lesz a kellő igyekezet abban, hogy szellemi tartalommal töltsék be azt a nagy birodalmat, úgy a magyar lesz a jövődö koroknak legnagyobb, legdicsőségesebb nemzete“.

Tehát a mint okos taglalgatásával oktat bennünket Hoitsy, s a jövődö gyönyörű álmával izgatja politikai képzeletünket, s mindent könnyed, világos nyelvvel teszi, mely szabatos és következetes gondolkodást tükröztet. Elmélete és célja magasztos és szárnyaló, de eszközei egyszerűek. Gondolataival és gondolkozási módjával akar hatni, az irány és a hang hatását nem veszi igénybe. Nemes tartózkodás jellemzi, s ez nagyban hozzájárul, hogy szívesen, figyelemmel helyezük lelkünket gondolkozásának barázdáira. Nem szabad sajnálni azt a 2—3 órát, mialatt öntudatunkat Hoitsynak megnyitottuk, s azt a néhány perczet, mialatt egy-egy ítélete napok multán emlékezetünkbe visszatért.

Krenner Miklós.

Lebensfragen und Lebensbilder.

Von Förster V. Sozialethische Betrachtungen. Berlin (Edelheim) 1902.
324. lap. Ára 4 márka.

Tartalmas és tanulságos életképeivel s életkérdéseivel a sociáletikai érdeklődés felköltését és erősítését célozza a szerző. A sociáletika érdekeit szolgálják az ő szakavatott értekezései és tanulmányai, a melyek csak azt igazolják, hogy a legutolsó évtizedekben újból az ethika korunkat mozgató eszméi felé fordul a német tudósok buzgalma. Az ethika léssen a socialis kérdésnek is a mozgató ereje és megoldója, a mint, hogy az ethikusok és nemzetgazdászok ma már megegyeznek arra nézve, hogy a socialis kérdés első sorban ethikai s csakis másodsorban gazdasági kérdés.

A miben vonzó és tanulságos fejtegetésekkel találkozunk, a munkaidő megrövidítésének, illetve helyes beosztásának a titkáról,